

Koniec wieku XIX – manifest dekadentyzmu Kazimierza Przerwy-Tetmajera

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Prezentacja TED](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Henryk Zbierzchowski, *Jesienią*, [w:] tegoż, *Impresye*, Kraków 1902.
- Źródło: Kazimierz Przerwa-Tetmajer, *Hymn do Nirwany*, [w:] tegoż, *Wybór poezji*, oprac. I. Sikora, Wrocław 1991, s. 106–107.
- Źródło: Kazimierz Przerwa-Tetmajer, *Nie wierzę w nic...*, [w:] Kazimierz Przerwa-Tetmajer, *Wybór poezji*, Wrocław 1991, s. 96.
- Źródło: Kazimierz Przerwa-Tetmajer, *Koniec wieku XIX*, [w:] *Wybór poezji*, oprac. I. Sikora, Wrocław 1991, s. 104–105.
- Źródło: Joris-Karl Huysmans, *Na wspak*, tłum. J. Rogoziński, Warszawa 1976.
- Źródło: Paul Verlaine, *Niemoc*, [w:] *Wybór poezji*, oprac. A. Drzewicka, tłum. Z. Przesmycki, Wrocław 1980, s. 140.

Koniec wieku XIX – manifest dekadentyzmu Kazimierza Przerwy-Tetmajera

Thomas Couture, *Rzymianie w dekadencji*, 1847
Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Dla generacji Kazimierza Przerwy-Tetmajera koniec XIX wieku jawił się niczym koniec świata. Niektórzy nie potrafili wyobrazić sobie, jak będzie wyglądał świat w przyszłości i czy w ogóle będzie istniał. Wobec szybko postępujących przemian społecznych, przewrotów naukowych i filozoficznych, jutro stawało wciąż pod znakiem zapytania. Na gruncie tych nastrojów narodziła się postawa dekadentka, wedle której cywilizacja europejska dążyła do upadku.

Twoje cele

- Zidentyfikujesz cechy postawy dekadentki na przykładzie wiersza *Koniec wieku XIX* Kazimierza Przerwy-Tetmajera.
- Rozpoznasz przyczyny narodzin postawy dekadentki wśród młodopolskich artystów.
- Porównasz *Koniec wieku XIX* Kazimierza Przerwy-Tetmajera z innymi utworami realizującymi założenia dekadentyzmu.

Przeczytaj

Kazimierz Przerwa-Tetmajer

Leon Wyczółkowski, *Portret Kazimierza Przerwy-Tetmajera* (przed 1901).

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Kazimierz Przerwa-Tetmajer (1865–1940) był jednym z najbardziej uznanych twórców Młodej Polski. Zajmował się pisaniem powieści, dramatów, a także krytyką literacką, jednak największą sławę przyniosła mu poezja. Datę wydania jego debiutanckiego tomu poetyckiego (1891) przyjmuje się umownie za początek okresu Młodej Polski. Przerwa-Tetmajer był głosem swojego pokolenia i doskonale potrafił wyrażać **dekadenckie** nastroje epoki. W jego twórczości można jednak zaobserwować próby przełamania pustki życiowej, poszukiwanie dróg spełnienia – w miłości, naturze i sztuce. Postać poety obrosła legendą, głównie za sprawą drugiej serii *Poezji*, wydanej w 1894 roku, w której pojawiły się takie utwory, jak *Koniec wieku XIX*, *Hymn do Nirwany*, *Lubię, kiedy kobieta...* czy *Evviva l'arte!*. Artysta prowokował odwagą i szczerością wyznań, a jednocześnie posługiwał się niezwykle wysublimowanym, kunsztownym stylem. Stanisław Wyspiański sportretował Przerwę-Tetmajera w *Weselu* (1901) pod postacią Poety. Tetmajer spędzał większość czasu w Krakowie i Zakopanem oraz w częstych podróżach.

Nastroje końca XIX wieku

Gwałtowne zmiany spowodowane rewolucyjnymi odkryciami naukowymi XIX wieku początkowo wywołały falę entuzjazmu. W ideę postępu uwierzyły elity intelektualne,

a także wielu prostych ludzi. Nowo powstające fabryki, coraz szybsze pociągi kursujące między państwami i rozwój medycyny wzbudzały pozytywne nastroje. Szybko jednak okazało się, że nagły skok cywilizacyjny skutkowałam wzrostem niepokoju – najbliższa przyszłość stawała się coraz bardziej nieprzewidywalna. Ponadto przeciętny człowiek tracił zupełnie poczucie sprawczości. W obliczu przemian dokonujących się na poziomie globalnym jednostkowe życie wydawało się małe i nic nieznaczące.

Poczuciu bezradności towarzyszył spadek zaufania do ideałów religijnych, kształujących dotychczasowy obraz rzeczywistości. Dogmatyczne formuły uznawano za niewystarczające dla zrozumienia szybkich zmian zachodzących w świecie. Pozytywizm wskazywał naukę jako źródło pewnego poznania, lecz w potęgę wiedzy również wątpiono. Akademickie badania wspierały rozwój gospodarki, ale niewiele mogły powiedzieć o samym człowieku, o jego miejscu w świecie i sensie życia.

Artyści dotkliwie odczuwali skutki tych przemian, a poczucie niepewności stawało się w środowisku bohemy coraz bardziej powszechne. Zaczęto mówić już nie o postępie, lecz o upadku cywilizacji, która dobiega kresu i nie może zaoferować wrażliwemu człowiekowi niczego wartościowego. Literatów, którzy wykazywali skłonność do pesymistycznego tonu i wyrażali schyłkowe nastroje, nazwano „dekadentami”. Terminu tego użył po raz pierwszy Théophile Gautier (1811–1872) we wstępie do tomu poezji Charles’a Baudelaira’a (1821–1867) *Kwiaty zła*.

Francuskie czasopismo „Le Décadent”, numer z 2 października 1886 roku.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

W Polsce tendencje dekadencje zauważył Henryk Sienkiewicz (1846–1916), który już jako poważany autor historycznej *Trylogii* opublikował współczesną powieść *Bez dogmatu* (1891) o zupełnie odmiennym tonie niż dzieła pisane „ku pokrzepieniu serc”. Akcja utworu koncentruje się wokół postaci Leona Płoszowskiego, reprezentanta młodego pokolenia, który za sprawą filozofii pozytywnej stracił wszelki zapal do życia, zwątpiłszy w prawdę

Kazimierz Pochwański, *Portret Henryka Sienkiewicza* (1890).

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

zarówno religijne, jak i naukowe. Pisarz chciał skrytykować tego typu postawy, lecz przedstawił je z takim zrozumieniem, że młodzi czytelnicy potraktowali *Bez dogmatu* jako swoją biblię. Kiedy trzy lata później Przerwa-Tetmajer wydał drugą serię *Poezji*, nie musiał już projektować nowego sposobu widzenia świata, jedynie wyrażał panującą wokół aurę. Niektóre z jego wierszy stały się swoistymi manifestami dekadentyzmu. Wśród nich znalazł się utwór o wymownym tytule *Koniec wieku XIX*.

Kazimierz Przerwa-Tetmajer

Koniec wieku XIX

Przekleństwo?... Tylko dziki, kiedy się skaleczy,

złorzeczy swemu bogu skrytemu w przestworze.

Ironia?... Lecz największe z szyderstw czyż się może równać z ironią biegu najzwyczajniejszych rzeczy?

Wzgard... Lecz tylko głupiec gardzi tym ciężarem, którego wziąć na słabe nie zdoła ramiona.

Rozpacz?... Więc za przykładem trzeba iść skorpiona, co się zabija, kiedy otoczą go żarem?

Walka?... Ale czyż mrówka rzucona na szyny może walczyć z pociągiem nadchodzącym w pędzie?

Rezygnacja?... Czyż przez to mniej się cierpieć będzie, gdy się z poddaniem schyli pod nóż gilotyny?

Byt przyszły?... Gwiazd tajemki któż z ludzi ogląda, kto zliczy zgasłe słońca i kres świata zgadnie?

Użycie?... Ależ w duszy jest zawsze coś na dnie, co wśród użycia pragnie, wśród rozkoszy żąda.

Cóż więc jest? Co zostało nam, co wszystko wiemy,
dla których żadna z dawnych wiar już nie wystarcza?
Jakaż jest przeciw włócznie złego twoja tarcza,
człowiecze z końca wieku?... Głowę zwiesił niemy.

Źródło: Kazimierz Przerwa-Tetmajer, *Koniec wieku XIX*, [w:] *Wybór poezji*, oprac. I. Sikora, Wrocław 1991, s. 104–105.

Dekadenci niemal obsesyjnie powracali do kwestii kończącego się wieku XIX, widząc w tym czasie symbol upadku dotychczasowego świata, który nieuchronnie zmierzał ku katastrofie. Niektórzy – jak na przykład Jan Kasprówicz (1860–1926) – utożsamiali tę katastrofę z zagładą Ziemi, dekadenci natomiast wieszczili przede wszystkim ruinę kultury duchowej. Przerwa-Tetmajer zadawał retoryczne pytanie: „Co zostało nam, co wszystko wiemy, / dla których żadna z dawnych wiar już nie wystarcza?”. Odczarowanie świata za sprawą nauki zniweczyło wszelką tajemnicę, a zarazem smak życia. W takiej sytuacji wszelkie działanie traciło na znaczeniu, każda przyjemność była złudna i pozostawała tylko bezkresna nuda, [splin](#).

W wierszu *Koniec wieku*

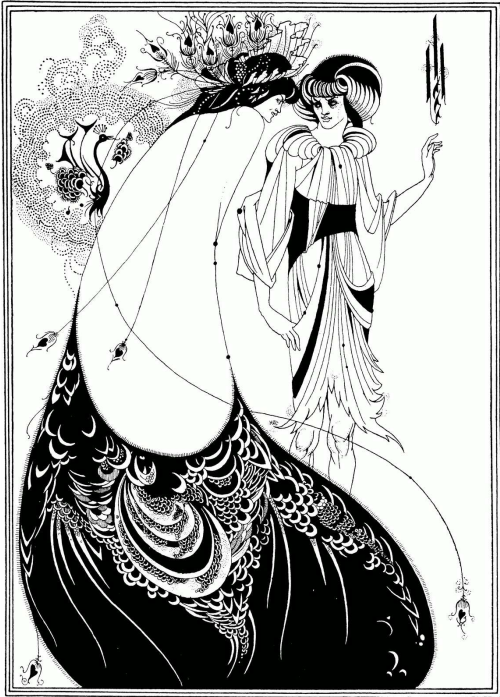
XIX Przerwa-Tetmajer zwrócił uwagę na konsekwencję materialistycznego światopoglądu dominującego w poprzedniej epoce. W obliczu nieubłaganych praw natury człowiek staje się igraszką sił, na które nie ma żadnego wpływu. Tak jak „mrówka rzucona na szynę” nie może walczyć z „pociągami nadchodzącymi w pędzie”, istota ludzka nie może wystąpić przeciw [deterministycznym](#) zależnościom biologii i fizyki. Wszelka próba wykroczenia poza ramy wyznaczone przez naukowy obraz świata będzie tylko bezowocnym szamotaniem się. Dlatego podmiot liryczny ogarniają melancholia i poczucie pustki.

Ramon Casas i Carbo, *Młoda dekadentka* (1899).

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Dekadenci nie pozostawali bezczynni wobec temu, co zarzucało im starsze pokolenie. Usiłowali znaleźć ratunek, sposób na przezwycięzenie tragizmu istnienia. Najczęściej było to poszukiwanie silnych doznań, dzięki którym mogli zapomnieć o wewnętrznej próżni. Wielu artystów sięgało po używki, dawało się także porwać silnym namiętnościom. Sam Przerwa-Tetmajer napisał kilka popularnych erotyków, w których podmiot liryczny doświadcza zapomnienia w ekstazie miłosnej (np. *Lubię, kiedy kobieta...* czy *Ja, kiedy usta...*). Lecz nawet najbardziej emocjonujące doświadczenia nie były w stanie zaspokoić niepokornionych apetytów ludzkiego wnętrza: „Użycie?... Ależ w duszy jest zawsze coś na dnie, / co wśród użycia pragnie, wśród rozkoszy żąda”.

Aubrey Beardsley, *Pawia suknia*(1893).

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Paradoksalnie ta pesymistyczna konstatacja stawała się dla niektórych dekadentów iskierką nadziei. Skoro dusza ludzka ma pragnienia, których materia nie może nasycić, być może nie należy tylko do świata ziemskiego, lecz także do niebiańskiego? W wierszu *Koniec wieku XIX* ta koncepcja nie znajduje jednak potwierdzenia. Przyszły byt wydaje się podmiotowi lirycznemu zbyt abstrakcyjny i niemożliwy do zbadania. Ludzkim dociekaniom przeciwstawia ogrom niezbadanego kosmosu: „Byt przyszły?... Gwiazd tajniki któż z ludzi ogląda, / kto zliczy zgasłe słońca i kres świata zgadnie?”.

Postawa autora *Końca wieku XIX* miała wielu naśladowców i znalazła oddźwięk pośród odbiorców należących do młodego pokolenia, choć dekadenci nie stworzyli ani w Polsce, ani za granicą osobnego kierunku literackiego. Silne schyłkowe tendencje

można zauważyć w poezji [symbolistycznej](#) oraz [ekspresjonistycznej](#), lecz sam dekadentyzm nie wytworzył specyficznej poetyki i należy go rozumieć raczej jako postawę światopoglądową. Nie występowała ona tylko w środowisku twórców, ale właśnie wśród nich objawiła się najpełniej. Artyści, jako jednostki szczególnie wrażliwe, byli czuli na zachodzące zmiany i głęboko je przeżywali. Towarzyszył temu lęk o własny los: czy w zmechanizowanym, pozbawionym duchowości świecie będzie jeszcze miejsce dla poetów?

Słownik

dekadentyzm

(z franc. *décadence* – chylenie się ku upadkowi, od łac. *decadentia* – odpadnięcie, zmarnienie) postawa, która ukształtowała się pod koniec XIX wieku, charakteryzująca się pesymistycznym podejściem do rzeczywistości, przekonaniem o zwichnięciu kultury i poszukiwaniem sposobów na zapełnienie odczuwanej pustki; duży wpływ na rozwój dekadentyzmu miały powieść Jorisa-Karla Huysmansa *Na wspak* oraz filozofia Artura Schopenhauera

determinizm

(z łac. *determinare* – ograniczać, określać) pogląd zakładający, że egzystencja i działania człowieka są niezależne od wolnej woli, uwarunkowane czynnikami biologicznymi, środowiskowymi i historycznymi

ekspresjonizm

(franc. *expressionnisme*, od łac. *expressio* – wyrażenie) kierunek w sztuce, który rozwinął się na początku XX wieku, zainspirowany głównie twórczością artystów niemieckich; skupiał się na poszukiwaniu wyrazu dla silnych wewnętrznych przeżyć emocjonalnych, poruszał tematykę duchową, metafizyczną; utwory ekspresjonistyczne charakteryzowały indywidualizm, hiperboliczny styl, radykalne rozdzielenie sfery ducha i materii

nirwana

(sansk. *nirwana*, zdmuchnięcie, zgaśnięcie) religijne pojęcie, obecne m.in. w buddyzmie i hinduizmie, oznaczające stan wyzwolenia z kręgu życia i narodzin, osiągnięcie najbardziej zaawansowanego poziomu duchowego; utożsamiane niekiedy z całkowitym zanikiem świadomości i rozplynięciem się w pustce

spleen, splin

(ang. *spleen* – śledziona) ponury nastrój, stan apatyczny, odczucie nudy i bezsensu egzystencji

symbolizm

(z gr. *symbolon* – znak umowny) kierunek w sztuce zapoczątkowany przez poetów francuskich w II połowie XIX wieku, zakładał rezygnację z bezpośredniego opisu emocji, opierał się na sugerowaniu wzruszeń i nastrojów, operował wieloznacznymi symbolami w celu wyrażenia treści, które nie mają określenia w systemie językowym

Wystąpił błąd

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Film pod tytułem Cechy dekadentyzmu.

” Henryk Zbierzchowski

Jesienią

Park drzemie... drzewa, jak schorzałe twarze
Zewsząd zwiędłymi rumieńcami świecą...
Z szelestem szklannym liście zwiędłe lecą,
Patrząc na niebo, co umierać każe...

O! gdzieś na gwiazdach wicher łka rozpacznie
Wskrzeszając zmarłe, zapomniane głosy...
Już brzozy-płaczki rozpuściły włosy
— Wkrótce się obrzęd pogrzebowy zacznie.

Pomiędzy bagno mętne zardzewiałe
Ścieżki, jak widma przypadły do ziemi,
W pomroku ręce wyciągają białe.

Aż w końcu dwiema liniami jasnemi
W krzyża potworne wyrosły ramiona.
— Chodźmy stąd... cicho... w tej chwili ktoś kona...

Źródło: Henryk Zbierzchowski, *Jesienią*, [w:] tegoż, *Impresye*, Kraków 1902.

Polecenie 1

Wysłuchaj wykładu i opisz przyczyny ukształtowania się dekadencej postawy w środowisku artystycznym przełomu XIX i XX wieku.

Polecenie 2

Wyjaśnij, na czym polega postawa dekadencej bohatera powieści *Na wspak*, o której mowa w wykładzie.

Polecenie 3

Określ elementy wskazujące na inspiracje dekadentyzmem w cytowanym podczas wykładu wierszu Henryka Zbierzchowskiego.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Tekst do ćwiczeń

” Kazimierz Przerwa-Tetmajer

Koniec wieku XIX

Przekleństwo?... Tylko dziki, kiedy się skaleczy,
złorzeczy swemu bogu, skrytemu w przestworze.
Ironia?... Lecz największe z szyderstw czyż się może
równać z ironią biegu najzwyczajszych rzeczy?

Wzgarda... lecz tylko głupiec gardzi tym ciężarem,
którego wziąć na słabe nie zdoła ramiona.
Rozpacz?... Więc za przykładem trzeba iść skorpioną,
co się zabija, kiedy otoczą go żarem?

Walka?... Ale czyż mrówka rzucona na szyny
może walczyć z pociągiem nadchodzącym w pędzie?
Rezygnacja?... Czyż przez to mniej się cierpieć będzie,
gdy się z poddaniem schyli pod nóż gilotyny?

Byt przyszły?... Gwiazd tajniki któż z ludzi ogląda,
kto zliczy zgasłe słońca i kres świata zgadnie?
Użycie?... Ależ w duszy jest zawsze coś na dnie,
co wśród użycia pragnie, wśród rozkoszy żąda.

Cóż więc jest? Co zostało nam, co wszystko wiemy,
dla których żadna z dawnych wiar już nie wystarcza?

Jakaż jest przeciw włóchni złego twoja tarcza,
człowiecze z końca wieku?... Głowę zwiesił niemy.

Źródło: Kazimierz Przerwa-Tetmajer, *Koniec wieku XIX*, [w:] *Wybór poezji*, oprac. I. Sikora, Wrocław 1991, s. 104–105.

Ćwiczenie 1

Ćwiczenie 2

Określ typ liryki w wierszu Tetmajera i uzasadnij swój wybór.

Ćwiczenie 3

Odszukaj w wierszu przykłady środków stylistycznych i podaj ich funkcję, odnosząc się do założeń dekadentyzmu.

Ćwiczenie 4

Ćwiczenie 5

Ćwiczenie 6

Z wiersza Kazimierza Przerwy-Tetmajera wypisz propozycje przewyciężenia dekadentyzmu oraz jednym zdaniem wyjaśnij, dlaczego podmiot liryczny uznaje je za niewystarczające.

Ćwiczenie 7

Wypisz wszystkie cechy dekadentyzmu, które dostrzeżesz w wierszu Kazimierza Przerwy-Tetmajera. Porównaj je z obrazem dekadentyzmu, który wyłania się z wiersza *Koniec wieku XIX*.

” Kazimierz Przerwa-Tetmajer

Nie wierzę w nic...

Nie wierzę w nic, nie pragnę niczego na świecie,
wstręt mam do wszystkich czynów, drwię z wszelkich zapałów:
posągi moich marzeń strącam z piedestałów
i zdruzgotane rzucam w niepamięci śmiecie...

A wprzód je depcę z żalu tak dzikim szaleństwem,
jak rzeźbiarz, co chciał zakląć w marmur Afrodytę,
widząc trud swój daremnym, marmury rozbite
depce, płacząc krzyk bólu z śmiechem i przekleństwem.

I jedna mi już tylko wiara pozostała:
że konieczność jest wszystkim, wola ludzka niczym –
i jedno mi już tylko zostało pragnienie

Nirwany, w której istność pogrąża się cała
w bezwładności, w omdleniu sennym, tajemniczym,
i nie czując przechodzi z wolna w nieistnienie.

Źródło: Kazimierz Przerwa-Tetmajer, *Nie wierzę w nic...*, [w:] Kazimierz Przerwa-Tetmajer, *Wybór poezji*, Wrocław 1991, s. 96.

Ćwiczenie 8

Dekadenci czerpali inspiracje z liryki religijnej, aby na zasadzie kontrastu ukazać zwątpienie w tradycyjne wartości. Wypisz wszystkie nawiązania do tego rodzaju twórczości, które zauważysz w wierszu *Hymn do Nirwany*, a następnie porównaj je z utworem *Koniec wieku XIX*.

” Kazimierz Przerwa-Tetmajer

Hymn do Nirwany

Z otchłani klęsk i cierpień podnoszę głos do ciebie,
Nirwano!

Przyjdź twe królestwo jako na ziemi, tak i w niebie,
Nirwano!

Złemu mnie z szponów wyrwij, bom jest utrapion srodze,
Nirwano!

I niech już więcej w jarzmie krwawiącym kark nie chodzę,
Nirwano!

Oto mi ludzka podłość kałem źrenice bryzga,
Nirwano!

Oto się w złości ludzkiej błocie ma stopa ślizga,
Nirwano!

Oto mię wstręt przepętnił, ohyda mię zadusza,
Nirwano!

I w bólach konwulsyjnych tarza się moja dusza,
Nirwano!

O przyjdź i dłonie twoje połóż na me źrenice,
Nirwano!

Twym unicestwiającym oddechem pierś niech sycę,
Nirwano!

Żem żył, niech nie pamiętam, ani wiem, że żyć muszę,
Nirwano!

Od myśli i pamięci oderwij moją duszę,

Nirwano!

Od oczu mych odegnaj złe i nikczemne twarze,

Nirwano!

Człowiecze zburz przede mną bożyszczą i ołtarze,

Nirwano!

Niech żywot mię silniejszych, słabszych śmierć nie uciska,

Nirwano!

Niech błędny wzrok rozpaczy przed oczy mi nie błyska,

Nirwano!

Niech otchłań klęsk i cierpień w łonie się twym pogrzebie,

Nirwano!

I przyjdź królestwo twoje na ziemi, jak i w niebie,

Nirwano!

Źródło: Kazimierz Przerwa-Tetmajer, *Hymn do Nirwany*, [w:] tegoż, *Wybór poezji*, oprac. I. Sikora, Wrocław 1991, s. 106-107.

Ćwiczenie 9

Porównaj wiersz Paula Verlaine'a *Niemoc* z wierszem *Koniec wieku XIX* Kazimierza Przerwy-Tetmajera.

” Paul Verlaine

Niemoc

Jam Cesarstwo u schyłku wielkiego konania,
Które, patrząc, jak idą Barbarzyńce białe,
Układa akrostychy wytworne, niedbałe,
Stylem złotym, gdzie niemoc sennych słońc się ślania.

Duszy, samiutkiej, mdło aż, w nudzie, co ochłania.
Skądciś tam wieści niosą walk olbrzymich chwałę.
O, nie móc, przez tę słabość, przez żądze tak małe,
O, nie chcieć zaznać nieco tego falowania!

O, nie chcieć, o i nie móc umrzeć chociaż nieco!
Wszystko wypite! Ty tam, nie śmiej się z mych żali!
Wszystko, wszystko wypite! zjedzone! – Cóż dalej?

Tylko garść słabych wierszy, co ot w ogień lecą,
Tylko niewolnik nicpoń, co nie dba o pana,
Tylko ból jakiejś troski, co żre pierś, nieznana.

Źródło: Paul Verlaine, *Niemoc*, [w:] *Wybór poezji*, oprac. A. Drzewicka, tłum. Z Przesmycki, Wrocław 1980, s. 140.

Praca domowa

Poszukaj przykładów dekadencej postawy w kulturze współczesnej i przygotuj się do dyskusji na temat współczesnego dekadentyzmu.

Dla nauczyciela

Autor: Anna Grabarczyk

Przedmiot: Język polski

Temat: *Koniec wieku XIX* – manifest dekadentyzmu Kazimierza Przerwy-Tetmajera

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;

2) rozpoznaje konwencje literackie i określa ich cechy w utworach (fantastyczną, symboliczną, mimetyczną, realistyczną, naturalistyczną, groteskową);

3) rozróżnia gatunki epickie, liryczne, dramatyczne i synkretyczne, w tym: gatunki poznane w szkole podstawowej oraz epos, odę, tragedię antyczną, psalm, kronikę, satyrę, sielankę, balladę, dramat romantyczny, powieść poetycką, a także odmiany powieści i dramatu, wymienia ich podstawowe cechy gatunkowe;

5) interpretuje treści alegoryczne i symboliczne utworu literackiego;

8) wykazuje się znajomością i zrozumieniem treści utworów wskazanych w podstawie programowej jako lektury obowiązkowe;

9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;

14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;

16) rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne i narodowe; określa ich rolę i związek z problematyką utworu oraz znaczenie dla budowania własnego systemu wartości.

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Elementy retoryki. Uczeń:

1) formułuje tezy i argumenty w wypowiedzi ustnej i pisemnej przy użyciu odpowiednich konstrukcji składniowych;

3) rozumie i stosuje w tekstach retorycznych zasadę kompozycyjną (np. teza, argumenty, apel, pointa);

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

6) tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: wypowiedź o charakterze argumentacyjnym, referat, szkic interpretacyjny, szkic krytyczny, definicja, hasło encyklopedyczne, notatka syntetyzująca;

IV. Samokształcenie.

6. wybiera z tekstu odpowiednie cytaty i stosuje je w wypowiedzi;

Lektura obowiązkowa

28) wybrane wiersze następujących poetów: Jan Kasprówic, Kazimierz Przerwa-Tetmajer, Leopold Staff;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele operacyjne. Uczeń:

- zidentyfikuje cechy postawy dekadencjonalnej na przykładzie wiersza *Koniec wieku XIX* Kazimierza Przerwy-Tetmajera;
- rozpozna przyczyny narodzin postawy dekadencjonalnej wśród młodopolskich artystów.
- porówna *Koniec wieku XIX* Kazimierza Przerwy-Tetmajera z innymi utworami realizującymi założenia dekadentyzmu.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja;
- prezentacja multimedialna.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;

- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Uczniowie przygotowują prezentację multimedialną na temat dekadentyzmu (w parach lub grupach). Nauczyciel informuje uczniów, że zespoły powinny podzielić się obowiązkami tak, żeby każdy uczestnik zajęć miał swoje zadanie. Jako źródła wskazuje materiał *Koniec wieku XIX* – manifest dekadentyzmu Kazimierza Przerwy-Tetmajera, inne materiały na portalu epodreczniki.pl, zbiory cyfrowe: Polona, Ninatka, Filmoteka Narodowa oraz inne portale gromadzące sprawdzone i opracowane zgodnie ze standardami treści.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel wyświetla na tablicy temat lekcji oraz cele zajęć, omawiając lub ustalając razem z uczniami kryteria sukcesu.
2. Zespoły przystępują do prezentacji efektów pracy. Grupy kolejno przedstawiają swoje prezentacje. Należy narzucić limit czasowy dla pojedynczej prezentacji tak, by każdy zespół miał okazję się zaprezentować. Po zakończonej prezentacji każdej grupy wybrana lub chętna osoba wskazuje mocne i słabe strony wystąpienia.

Faza realizacyjna:

1. Nauczyciel prosi uczniów o zapoznanie się z tekstem w sekcji „Przeczytaj”. Jedna osoba głośno czyta wiersz *Koniec wieku XIX*.
Uczniowie dyskutują, jakie cechy postawy dekadentki można zidentyfikować na przykładzie wiersza *Koniec wieku XIX* Kazimierza Przerwy-Tetmajera.
2. Uczestnicy zajęć słuchają wykładu zamieszczonego w sekcji „Prezentacja TED” i opisują przyczyny ukształtowania się dekadentki postawy w środowisku artystycznym przełomu XIX i XX wieku. Następnie wyjaśniają, na czym polega postawa dekadentki bohatera powieści *Na wspak*, o której mowa w wykładzie.
3. Prowadzący zapowiada uczniom, że w kolejnym kroku będą rozwiązywać ćwiczenia – od najprostszych do najtrudniejszych. Uczniowie pracują w parach. Po ustalonym czasie wybrani uczniowie przedstawiają odpowiedzi, a reszta klasy wspólnie ustosunkowuje się do nich. Nauczyciel w razie potrzeby koryguje odpowiedzi, dopowiada istotne informacje, udziela uczniom informacji zwrotnej.

Faza podsumowująca:

1. Uczniowie dzielą się na kilkusobowe grupy. Prowadzący zajęcia informuje, że ich zadaniem będzie napisanie wiersza w stylu dekadencckim. Każda z grup wykonuje następujące polecenia:
  - 1) zapiszcie temat, do którego mógłby się odnosić wiersz,
  - 2) zgromadźcie słownictwo związane z tematem,
  - 3) zaproponujcie tytuł wiersza,
  - 4) pamiętajcie o tym, aby utwór był dekadenccki.Po zakończonej pracy każda grupa przekazuje efekty swoich działań grupie sąsiedniej i ta tworzy wiersz wg otrzymanego pomysłu. Dzięki temu każda grupa ma do wykonania dwa kreatywne zadania.

Praca domowa:

1. Poszukaj przykładów dekadencckiej postawy w kulturze współczesnej i przygotuj się do dyskusji na temat współczesnego dekadentyzmu.
2. Wskaż elementy wskazujące na inspiracje dekadentyzmem w cytowanym podczas wykładu wierszu Henryka Zbierzchowskiego.

Materiały pomocnicze:

- Maria Podraza-Kwiatkowska, *Symbolizm i symbolika Młodej Polski*, Kraków 1994.
- Teresa Walas, *Dekadentyzm wśród prądów epoki*, Pamiętnik Literacki: czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce literatury polskiej 68/1, 97-149, 1977.

Wskazówki metodyczne

- Nauczyciel może wykorzystać medium w sekcji „Prezentacja TED” do podsumowania lekcji.